

יבמות קיב

משה שווערד

1. שערים מצויינים בהלכה

דף קיב. אבל אשת אחיו מיבזז בזיו מינה. פרש"י בוש ממנה. וכן במס' פסחים (עב:) איתא יבמתו בזיו מינה, ופרש"י בוש ממנה לשואלה אם סמוך לוסתה היא. ומיירי בביאה ראשונה. ופירשנו (שם) ע"פ הגמ' דארוסתו גייס בה, ואשת אחיו בזיו מינה, דבארוסתו שניהם חיפשו זווגים והסכימו זה לזה, אבל באשת אחיו, לא היא חיפשה אותו ולא הוא חיפש אותה, ואדרבה רוב פעמים היא שונאת אותו, כמש"כ לעיל (צד.), ע"י מה שכתבנו שם (ד"ה כי תיבעי). ואמרינן נמי לעיל (כט:) "יבמה יבא עליה" אפי' בעל כרחה, והוא מצטער נמי על אחיו, ולכן אין להם שייכות ובוש ממנה. ועי' במאמר הבא.

2. ערוך לנר מסכת יבמות דף קיב עמוד א

בגמרא נכפנו לייבם. אין להקשות דלמא אתיא כמשנה אחרונה, דמצות חליצה קודמת ד"ל שהרי כבר כתבו התוס' דמתניתן לפי משנה ראשונה קיימא ומטעם זה לא הקשו התוס' (ד"ה אמר) רק אברייתא דלוקמי' כמשנה אחרונה וגם בזה תרצו דלא רצה לאוקמי' כן כיון דברייתא אמתניתן קאי, אבל באמת זה צ"ע שהרי התוספות בעצמם כתבו לעיל (לט ב ד"ה אמר) דסתמי דמשנה דריש מסכתין ודבכורות כמשנה אחרונה וא"כ מ"ט לא נימא דגם מתניתן דהכא ס"ל כן, וביותר צ"ע על התוס' דבירושלמי כאן באמת הקשה קושיא זו וז"ל חברייא בעיי מה אנן קיימין אם במשנה ראשונה שמענו שמותר לייבם אם במשנה אחרונה שמענו שמותר לחלוץ שמענו שכופין רב הונא בשם רב והוא שיהא הגט יוצא מתחת ידה עכ"ל, הרי בפ"י שגם ע"פ משנה אחרונה קשה קושית הש"ס ע"פ הירושלמי והיינו שלמשנה אחרונה מקשה אף שמצות חליצה קודמת היינו שמותר לחלוץ לכתחלה אף שהקדים הכתוב ייבום אבל מכ"מ לא שמענו שכופין אם רוצה לייבם וכן פ"י המפרש שם ומזה ראי' למה שכתבו התוס' לעיל (שם) דגם למשנה אחרונה אין כופין לחלוץ אם רוצה לייבם ודברי התוס' דכאן צ"ע:

3. שו"ע אבן העזר - סימן קסז

(א) קטן פחות מבן תשעה, אין ביאתו כלום; ומבן תשע שנים ויום אחד ואילך, ביאתו קונה ביבמתו כמאמר בגדול. ובאשה דעלמא אינה קונה כלל; לפיכך נשא אשה ומת, פטורה מהחליצה ומהייבום:

(ב) בן ט' שנים ויום אחד שבא על יבמתו, אינו יכול לפטרה בגט, עד שיגדיל ויבא עליה אח"כ. ואם לא בא עליה אח"כ, ובא להוציאה, צריכה גט וחליצה. ואם בא עליה כשהוא קטן, ומת קודם שהגדיל, או מת אחר שהגדיל אבל לא בא עליה משתגדיל, חולצת ולא מתייבמת. ואם משהגדיל נשא אחרת, ולא בא על היבמה משהגדיל, שתיהן חולצות ולא מתייבמות:

(ג) קטן אינו חולץ, עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א' ויבדקוהו אז וימצאוהו שהביא שתי שערות. אבל אם היו לו שתי שערות קודם שהגדיל, אינו נחשב גדול על ידם, וא"כ יביא שתי שערות אחרות אחר שהגדיל. ומכל מקום אם מוצאים לו שתי שערות אחר שהגדיל, לא חיישינן שמא אלו היו בו מקודם:

(ד) קטנה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה, ביאתה ביאה לכל דבר; ואם בא עליה יבם, קנאה; אבל אינה חולצת עד שתהא בת י"ב שנה ויום אחד ובדקה אח"כ ומצאוה שהביאה ב' שערות:

(ה) יבם קטן שבא על יבמה קטנה, יגדלו זה עם זה. ואם בא לגרשה קודם שיגדיל, אינו יכול, דגט קטן אינו גט:

(ו) יבמה שנתייבמה ואמרה בתוך ל' יום: לא נבעלתי, אע"פ שהוא אומר: בעלתי, וגירשה, כופין אותו שיחלוץ לה, הואיל וקדם וגירשה בגט. ואם עדיין לא גירש, כופין אותו שיבעול או יחלוץ ויוציא בגט. (ואפי' מודה לדבריה שלא בעל, צריכה גט וחליצה, דכל כנוסה בחזקת בעולה) (המ"מ פ"ב). גירשה לאחר שלשים יום, והיא אומרת: לא נבעלתי, מבקשים ממנו שיחלוץ. ואם הוא מודה שלא בעל, כופין אותו לחלוץ. היא אומרת: נבעלתי, והוא אומר: לא בעלתי, אינה צריכה חליצה, שאין זה נאמן לאוסרה על כל אדם אחר שכנסה. (וי"א דתוך ל' יום הוא נאמן, וצריכה חליצה עם הגט), וצרתה, לעולם מותרת, אפילו הוא והיא אומרים שלא בעל, ואפילו בתוך ל' יום. (וי"א דכל ל' יום הוא נאמן לומר שלא בעל, לאסור הצרה) (טור בשם הרא"ש):

4. רש"י מסכת יבמות דף קיב עמוד א

השמים ביני לבינך - גלוי וידוע לפניו שאינך נזקק לי כדרך בני אדם ואין איש עד להוכיח בין שנינו.

5. תוספות מסכת יבמות דף קיב עמוד א

השמים ביני לבינך - פי' בקונטרס גלוי וידוע לשמים שאין נזקק עמי כשאר בני אדם ולא נהירא דבשלהי נדרים (דף צא). מפרש בגמרא בהדיא דהיינו שאינו יורה כחץ.

6. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד ב

נטולה אני מן היהודים - שאסרה על עצמה הנאת תשמיש כל היהודים וכיון דמוכחא מילתא דתשמיש קשה לה וכאנוסה דמיא ומשום הכי כופין אותו להוציא וליתן כתובה.

7. תוספות מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ותהא נטולה מן היהודים - לכשתגרוש ותינשא לאחרים דלא מהניא הפרתו [אלא] לעצמו ואין לתמוה היאך חל נדרה על תשמיש יהודים אחרים בעודה אשת איש והא אין איסור חל על איסור וי"ל דהוי איסור כולל מגו דאיתחל בתשמיש בעל שהוא היתר חל נמי על האחרים וצ"ע למ"ד לעיל (דף פב). כוליה פירקין כר' יוסי דהא ר' יוסי לית ליה איסור כולל באשת איש ונעשית חמותו דאמר נידון בזיקה ראשונה הבא עליו (יבמות דף לב). ה"ר שמואל מאיור"ה ז"ל.

8. הר"ן מסכת נדרים דף צ עמוד ב

ואיכא למידק אמתני' - כיון דמדינא דאמרה טמאה אני לך מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה משום שלא תהא נותנת עיניה באחר היאך התירוה וכי איסור שבה להיכן הלך [1] יש מי שתירץ דאע"ג דמדינא אסירא שרו לה רבנן ומבטלי מילתא דאורייתא משום מגדר מילתא בקום עשה דגדר גדול גדרו בה שלא תתן עיניה באחר להפקיע עצמה מיד בעלה והרשות בידם לעשות כן כדאמרי' ביבמות (דף צ): מגדר מילתא שאני והקשו על זה שאין ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה אלא בשב ואל תעשה אי נמי בקום עשה ולהוראת שעה בלבד כאליהו בהר הכרמל אבל לדורות לא [2] ולדידי לא קשיא לי דכי היכי דאמרי' בכמה דוכתי (גיטין לג ושי"נ) דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה ה"נ הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש"ה שריא לבעלה ואוכלת נמי בתרומה כדאמרי' בגמ' אלא שלפי זה מצטרך לומר דכי אמרי' הכי דוקא באומרת טמאה אני לך שנאנסתי ולכשר נבעלתי אבל באומרת טמאה אני לך שנאנסתי מנתין או מממזר אינה מותרת לבעלה ואינו במשמע [3] ואחרים תרצו דמשנה ראשונה לא דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא משום דהא מילתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינה במשנה ראשונה להאמינוה דאי לאו דקושטא קאמרה לא הות מזלזלה נפשה למימר הכי ומכי חזו רבנן בתראי דאיכא למיחש לשמא תהא נותנת עין באחר אוקמוה אדינא.

9. רש"י מסכת יבמות דף קיב עמוד א

יעשו דרך בקשה - לבעל להתנהג בה מנהג יפה.

10. תוספות מסכת יבמות דף קיב עמוד א

יעשו דרך בקשה - פר"ת יתפללו למקום ויתן להם בנים ור"ח פי' יעשה סעודה ויפייסה וכן בירושלמי.

11. ערוך לנר על יבמות דף קיב/ב

בגמרא שיש לה בנים: לא ידעתי למה תליא בייש לה בנים דהא אם ראוי ליבום לא תלי אם יש לה בנים אלא אם יש בנים לבעלה ואפילו רצה לומר שיש לה בנים מבעלה ג"כ אינו מדוייק דאפילו אין לה בנים ממנו ויש לו בנים מאשה אחרת ג"כ פטורה מיבום ולא ידעתי למה לא קאמר בייש בנים לבעלה:

12. שערים מצויינים בהלכה

✓ שם ע"ב הכא במאי עסקינן באשה שיש לה בנים. יש לדקדק הא ענין יבום וחליצה אינו תלוי באם יש לה בנים, אלא בכעלה תלוי אם יש לו בנים מאשה אחרת פטורה מחליצה. וכבר עמד על זה בערוך לנר, ונשאר בקושיא. ונראה לי דאף דהאמת כן הוא, מ"מ הנשים לא למדו תורה ודינים, וכעין דאיתא במס' מו"ק (יח.) אשה בי מדרשא לא שכיחא, ובמס' קידושין (יג.) איתא, אטו כולהו נשי דינא גמירי, ומסקא אדעתה דתלוי הדבר בה, באם יש לה בנים או לא, ולכן נקט באשה שיש לה בנים, דכזה ודאי לא מסקא אדעתה דתפול לפני יבם.

13. חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

מאי שנא קטנה דממאנת ומאי שנא חרשת דלא ממאנת דא"כ מימנעי ולא נסבי לה, פי' משום דחרשת לא אתיא לכלל נשואין גמורין לעולם ואם אפשר לה למאן לעולם מימנעי ולא נסבי לה אבל קטנה סבר מפייסנא לה עד שיעבור זמן קטנותה וכן פירש"י ז"ל, ועוד יש לי לפרש כיון שהיא פגומה אם אתה מתקן לה מיאון אף הוא נמנע מלישא פגומה ועוד שתוכל למאן ולצאת וכענין שעשו לענין כתובה שלא תקנו לה כתובה כלל אע"פ שתקנו לקטנה מהטעם שאמרו דמכיון שהיא פגומה אם אתה בא לתקן לה כתובה אף הוא ימנע ולא ישאנה.

14. חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

רצה יוציא רצה יקיים, ירושלמי מתניתין בשקדשה בכסף אבל אם קדשה בבעילה קדושו מעשה וגירושיו אינן מעשה.

15. בית הבחירה למאירי מסכת יבמות דף קיב עמוד ב

חרש שנשא פקחת ופקח שנשא חרשת רצה, יוציא רצה יקיים שהרי מאחר שיש צד חרשות בנשואין אינן אלא נשואין דרבנן והרי הם מתגרשים אף בגירושין של סופרים שכך אמרו כשם שהוא כונס ברמיזה והוא שרמז לפקחת להתקדש לו כך הוא מוציא ברמיזה ודבר זה אינו צריך אלא לחרש שנשא פקחת אבל פקח שנשא חרשת אפילו היו נשואיה של תורה כגון שנשאה פקחת ונתחרשה מתגרשת דלא בעינן דעתה כמו שנבאר בסמוך אבל חרש בפקחת אלו נשא כשהוא פקח ונתחרש אינו מוציא כלל שאין נשואי תורה מתגרשים ברמיזה שהם גירושין סופרים הא כל שנשואיה סופרים מתגרשת כגירושין סופרים ואם רצה יקיים הואיל ונשואין דרבנן הם ולא מצינו בתלמוד שלנו הפרש בענין זה בין קדשה בכסף ושטר לקדשה בביאה אלא שבתלמוד המערב אמרו כיצד הוא עושה רומז ונותנין לה גיטה מתניתא בשקדשה בכסף אבל קדשה בביאה קדושו מעשה וגירושיו אינן מעשה ואין הדברים נראין שמכל מקום אע"פ שהכסף אינו מעשה גמור כביאה הואיל וקנינו חזק כביאה דינן שוה ואלמלא כן לא נשמט תלמוד שלנו מלהזכירה:

16. קרו אורה מסכת יבמות דף קיב עמוד א

חרש כו', עיין ברשב"א ונימק"י ז"ל (דף מ"א ע"א מדרי"ף) שהביאו דברי הירושלמי (פי"ד ה"א) מתני' בשקדשה בכסף. אבל קידשה בביאה קידושו מעשה וגירושיו אינו מעשה. וכ' הב"י ז"ל (אבהע"ז סימן קכ"א) דלא ראה להפוסקים דסבירא ליה הכי. וכן הש"ג (שם אות ג') כתב בהדיא דאין חילוק. וכבר עמד על זה במשנה למלך ז"ל בפ"ב מהל' גירושין (הלכה י"ז) ממתני' דאם היו נכריות יכנסו, ואם רצו להוציא יוציאו, אלמא דגם ביבמה דקנינה בביאה אפילו הכי יכול להוציא. ועיין בפני משה ובק"ע מש"כ בזה, ומש"ס דילן וודאי לא משמע כן, מהא דפריך הש"ס לקמן מאי שנא חרש דתקיננו ליה רבנן נישואין, ומאי שנא שוטה וקטן דלא תקיננו, ואם איתא דאשכחן בחרש קידושו ביאה מן התורה לא הוי פריך מידי, דמשום הכי תקיננו ב' נמי קידושו כסף. וכן משמע מהא דקאמר דאם תמאן ממנעי ולא נסבי לה, והא יכול לקדשה בביאה. וי"ל דלשיטת הירושלמי גם כן קידושו ביאה בחרש לאו ד"ת הוא, אלא מדרבנן, כיון דאין קנינו קנין, אלא דמכל מקום לא אמרינן בזה כשם שכנס ברמיזה כך הוא מוציא ברמיזה, כיון דהקדושין היו על ידי מעשה וגירושיו אינו מעשה, וצ"ע.

17. אור החיים על בראשית פרק כה פסוק כג

ואמרו ורב וגו' - רבו בזה הפירושים ואין דבר מספיק באמיתות הכתוב ולדרכינו יבא על נכון, הכוונה בא לומר כי מלבד שיתגדל אחד במפלת חברו גם צריך הנופל להשתעבד לפני המתגדל ממנו, ולא די לו נפילתו וראות טובו ביד אויבו אלא שיכוף כאגמון ראשו לעבדו, ובזה תפליג הרחקת האחוה ותעצומת השנאה, ועל זה נאמר (יבמות קיב): אין אדם ונחש דרים בכפיפה אחת, וזאת סיבת שינוי ההריון וכפי דרך זה אמרו ורב יעבוד צעיר אין הכוונה באומרו רב וצעיר ביחוד על יעקב או על עשו, אלא על אשר יהיה רב בזמנו ועל אשר יהיה צעיר בזמנו, וזה כפתור ופרח

• ספר בראשית פרק כה

(כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטנך ... ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר:

18. שו"ת מהרש"ם חלק ב סימן קמ

מכתבו הגיעני וע"ד שאלתו באשה שנפלה לפני יבם חרש שאינו שומע ואינו מדבר מתולדתו וע"י שלמד בבתים המיוחדים לחרשים בזה"ז יודע ומכיר בתנועות שבכלי המבטא של המדברים עמו ע"י תנועות השפתים ומבין כל מה שמדברים עמו לנוכח וגם הוא מדבר בלשון נלעג ובכ"ז מבינים השומעים את דבריו והוא עוסק במלאכתו בחכמה ובדעת ככל האדם והאשה מרוב חשיבותה אין רצונה לתתייבם /להתייבם/ לו בשום אופן ותשב כל ימי' גלמודה אם לא יתירו לחלוץ ורו"מ הביא מתשו' ד"ח ח"ב א"ע סי' ע"ב שהאריך בזה וסיים דנכון לייבם בכה"ג והנה מכה דיבורו בלשון נלעג כבר הארכתי בתשו' להרב אבד"ק קריסניפאלי' נ"י להתיר וגם מכה מה שאינו שומע הארכתי שם אך דהתם ה' שומע אם צעקו אליו בקול גדול אך בנ"ד צ"ע...
וגם בתשו' מהר"ם שיק חא"ע סי' ע"ט האריך בזה ... ואולם כ"ז בחרש שאינו שומע ואינו מדבר אבל כהא דנד"ד שהוא בכלל מדבר ואינו שומע ...

ונראה דגם לדעת הא"ז מ"מ מודה דבחליצה במדבר ואינו שומע החליצה כשרה ...

ועוד נראה דגם לפי הבנת הריטב"א בדעת ירושלמי דס"ל דמתני' דהחרש וחרשת שחלצו מיירי גם במדבר ואינו שומע היינו לשי' הירושלמי שם לעיל דבכל המצות בעי' שישמיע לאזניו דכתי' והאזנת למצותיו א"כ גם בהא דאמר ואמרה בעינן שישמעו כל א' א' /דברי אמירתן כיון דהאמירה בכלל המצות וכיון דס"ל להירושלמי דסתם מתני' כר' יוסי ה"נ הך דחליצה כר' יוסי ואע"ג דסיפא דקטנה שחלצה אתיא כר"מ ולא כר' יוסי מ"מ כיון דסתם מתני' ר"מ ואתיא כר' יוסי ה"נ ס"ל לר"מ כר"י א"נ דאתיא כר"י בהא דצריך להשמיע לאזניו ולא בהא דס"ל דאשה קטנה כגדולה אבל לדידן דקיי"ל כהש"ס דילן בברכות (דף ט"ו) דבשאר מצות מודה ר"י וגם קיי"ל כר' יהודה בזה א"כ פשיטא דא"צ שישמיע לאזניו וע' במהרי"ק שרש קל"ז שהביא מכמ"ק דסתם רבי בהא כחד תנא ובאידיך כתנא החולק ועוד שהרי גם הריטב"א מודה שדעת הירושלמי הוא כר"י דמפרש טעמא דחליצת חרש פסולה לאו משום שאינם בני דיעה אלא משום דאינם בכלל אמר ואמרה אלא דס"ל דהיכי דאינם שומעים אינם בכלל אמירה לשי' ריטב"א א"כ בע"כ דהיינו מטעמא דכתיבנא דהירושלמי לשיטתו דס"ל דבכל המצות ס"ל לר' יוסי דבעינן שישמיע לאזניו משא"כ לדידן ומ"ש הריטב"א דהש"ס מסיק דמשום דלאו בני דיעה איננו לפי דעת הירושלמי אלא דמפרש כן בש"ס דילן והרי הש"ס דחי להך טעמא ומסיק באמת דטעמא רק משום שאינם באמר ואמרה ולא בני קריי' נינהו א"כ מוכח להדיא דלמסקנא באמת במדבר ואינו שומע בן דעת הוא ולדידן הרי בשאר מצות גם אליבא דר' יוסי א"צ להשמיע לאזניו וגם לא קיי"ל כר' יוסי כמ"ש הרמב"ם פ"א מברכות ה"ז ואף דבמגילה לחד ג' ברמב"ם פ"א ממגלה בחרש מדבר ואינו שומע לא יצא השומע כבר כתב הכ"מ דהיינו משום דהתם בעינן פרסומי ניסא וע"ש בלח"מ מ"ש בזה ולחד ג' ברמב"ם לא גרסי' חרש כלל. א"כ עכ"פ בחליצה לפי מסקנת הש"ס דילן לכ"ע א"צ להשמיע האמירה בחליצה לאזניו ובמדבר ואינו שומע מהני החליצה גם לשי' הריטב"א ועוד שהרי הריטב"א שם ביאר אח"כ דאף דאילם דעתו שלימה מ"מ במדבר ואינו שומע מתוך שאינו שומע דיבורו של חברו עומד נבהל ואין /נ"ל דתיבת ואין מיותרת/ ואין דעתו מיושבת ע"ש א"כ בנ"ד שלמדוהו להבין מה שמדברים אלי' ע"י היכר תנועות השפתים אינו בהול ודעתו שלימה ולכ"ע חליצתו כשרה ובגוף הדין מצאתי גם בתשו' מהרי"ל סי' ק"ז וז"ל עוד הורני מר חרש בור שמדבר ואינו שומע וא"י לקרות אך שפתותי' נעות מבחוץ כשמכרך טלית ותפלין אם יש לצרפו למנין עשרה וכו' והשיב וחרש שמדבר ואינו שומע לא ידענא מאי קא בעי לי' למר הא קיי"ל הרי הוא כפקח לכל דבריו כדתני ריש חגיגה ואי משום דבור הוא מה נ"מ הואיל ובר דיעה ובר מצות הוא אכל בי עשרה שכינתא שריא עכ"ל ומבואר דס"ל ג"כ במדבר ואינו שומע כפקח לכל דבריו ולכן לענ"ד יש להתיר החליצה וגם אם הי' רצונם ביבום יש לפקפק לדידן דקיי"ל חליצה קודם אף דבחרשים גמורים מותר לייבם מ"מ בכה"ג דנ"ד שהוא בכלל מדבר כמ"ש ר"מ מדברי מהרי"ט וב"ש סקכ"ח אלא שאינו שומע וכבר נתבאר שאין שום חשש בהחליצה א"כ אין להתיר יבום בזה"ז בכה"ג ואף שכבר באו מעשים שהסכמתי להתיר יבום בזה"ז אבל בנ"ד נראה כמ"ש ובפרט כיון שאין האשה רוצית ביבום בשום אופן....